

ПРЕГЛЕДНИ НАУЧНИ ЧЛАНАК

НАСИЉЕ У ТЕКСТОВИМА ДРЖАВНИХ ХИМНИ

Др Владимир Микић¹*Институт за упоредно право, Београд*

Апстракт: *Химне држава широм света темеље се на порукама које су посвећене изградњи различитих облика идентификације целине грађана или доминантне нације. Значајан постотак тематике која се налази у химнама непосредно се тиче наратива рата, борбе, ослобођења и побуне против историјских или потенцијалних тлачитеља. Као један од уставом препознатих неспорних државних симбола, химне, на секундарном – подуставном – нивоу доприносе препознавању макар и симболичких тачака интерне идентификације титулара суверености. Истицање наведеног дела текстова химни може да послужи дубљем сагледавању макар и симболичког односа држава према питањима насиља, које нужно укључује позив на елиминацију непријатеља и одбрану земље по сваку цену, уз често позивање на историјске примере херојске борбе против завојевача. Аутор истражује на који начин се у самим текстовима химни појављују борба, рат, оружје, отпор, супротстављање завојевачима и позивање на жртву у сврху одбране националне независности. Циљ рада је утврђивање какав положај државна химна заузима у оквирима савремене упоредне уставне материје, као и синтетизовање садржаја химни у уставима држава света.*

Кључне речи: државна химна; насиље; уставна материја

1. УВОД

Иако њихови текстови не спадају у уставну материју, химне чине значајан део групације државних симбола „уграђених“ у корпус елемената које служе идентитетском препознавању и само-препознавању савремених држава. У том контексту могло би се очекивати да садржина текстова химни не одудара од најчешће оријентације устава, која тежи реду, миру, правдољубивом међународном поретку и спречавању физичког сукобља-

¹ Научни сарадник. v.mikic@iup.rs.

вања међу појединцима и нацијама. Химна, уистину, служи да успостави „консолидоване друштвене везе“² и да, као „одраз идентитета, симбол суверености [и] сведочанство независности земље“,³ представља „музичку артикулацију националних осећања“.⁴ Ипак, запаљива реторика, темељена на позиву за насиљем, или легитимисању насилних средстава у разним облицима борбе – најчешће против страних непријатеља, конкретних или замишљених, јавља се у великом броју химни. Ово важи независно од параметара који би се ослањали на доминантну религију или политички систем држава чије су химне у раду анализирани.

Аутор полази од хипотезе да су у државним химнама првенствено – и доминантно – садржани елементи наратива који је управљен ка мирном величању основних националних идеала и историјских искустава који су водили изградњи националне државе. У том контексту, претпоставка истраживања је да концем прве четвртине ХИ века нема места за присуство насилног садржаја у државној химни, а још мање за промовисање употребе насиља у борби против субјеката који су идентификовани као непријатељи државе, било кроз историју, било у актуелном политичком тренутку. Како би био пронађен одговор на питање каква је уставна (и подуставна) позиција химне, приступило се анализи обима њене конституционализације (њеног статуса у уставу, њеног наслова и, евентуално, њене оквирне садржине) и, у наредном степену, њеног садржаја, нарочито у сврху истраживања да ли насиље, у разним његовим формама, игра било какву улогу у утврђивању аутоидентификације носилаца суверености – народа, нације, или грађана.

У првом делу рада утврђено је у којој мери су химне уређене уставним оквиром. Остали делови рада посвећени су анализи оних делова текстова химни који имају додирних тачака са садржајем који има непосредне везе са насиљем. Ради се о: борби, рату, оружју, отпору, револуцији, мучеништву, борби за слободу, а против историјских или апстрактних непријатеља. У последњем делу рада изведени су закључци који упућују на то да су актуелне химне држава широм света, помало изненађујуће, бремени садржајем који упућује на отворени позив на насиље и величање историјских субјеката који су посезали за насилним средством решавања међународних и, ређе, унутрашњих друштвених сукоба.

² Stéphane Perreault, Marie-Chantal Falardeau and Jeanne Guèvremont, “Au nom de la relation: Le cas des hymnes nationaux”, *Théologiques*, Vol. 26/ 1 (2018), 83-103, 85.

³ Frédérique Rueda, “L’hymne et le drapeau: des symboles de l’Etat en droit comparé”, у: “Les symboles de la République. Actualité de l’article 2 de la Constitution de 1958”, PUSS, Toulouse, 2013 (ed.: Frédérique de La Morena), 81-99: 81.

⁴ Ана Ђорђевић, „Разматрање односа између музике и колективног идентитета из угла културне психологије музике“, *Етноантрополошки проблеми*, 15(3)/2020, 904.

2. НАЦИОНАЛНЕ ХИМНЕ КАО УСТАВНА КАТЕГОРИЈА

Уставима су одређени симболи државе: њена застава и грб, понекад мото, али готово обавезно – *химна*, односно њен наслов. Оваквим решењем јемчи се уставноправна *заштита* елемената државног визуелног и званичног музичког идентитета, која надилази њихов пуки симболички значај. Ово је сасвим логично јер национални симболи, укључујући и државну химну, „представљају најснажнију и најјаснију објаву државног идентитета“⁵ и зато што „државне химне играју симболичку улогу важну за грађане“, па се може сматрати да оне служе „као одраз културе или националног идентитета једне земље“.⁶

Правило је да се уставом одреди *наслов* државне химне. То је случај са већином афричких држава,⁷ те мањим бројем држава америчког,⁸ азијског⁹ и европског континента.¹⁰ Према ређем решењу, у уставу је садржан и *текст* химне, у форми додатка основном (нормативном) делу устава.¹¹ Занимљиво је да се једним бројем устава прописује *описна садржина* државне химне.¹² По једној групи решења, државна химна уређује се *законом*,¹³ који се ус-

⁵ Emmanuel Nforbi, François Feudjio, Ngwang Sule Johnson, Ernest Njifon, Chanceline Matchoupou, “Hymnes nationales en langues nationales et promotion des vertus éthiques pour un vivre ensemble serein”, *Journal of Advance Research in Social Science and Humanities*, 9(6), 9-18: 10.

⁶ Perreault, Falardeau, Guèvremont, “Au nom de la relation: Le cas des hymnes nationaux”, 87.

⁷ Овако је у уставима: Анголе (чл. 64 Устава из 2010), Бенина (чл. 1 ст. 4, 1990), Буркине Фасо (34.4, 1991), Бурундија (9.3, 1992), Габона (2.4, 1991), Гвинеје (1.5, 2010), Гвинеје Бисао (22.4, 1984), ДР Конго (1.5, 2006), Камеруна (1. 6, 1996), Комора (1. 2, 2001), Мадагаскара (4. 4, 2010), Малија (25. 4, 1992), Нигера (1.5, 2010), Обале Слоноваче (29.3, 2016), Републике Конго (4.1, 2001), Руанде (6.9, 2003), Сао Томе и Принципеа (14.2, 1975), Централноафричке Републике (24.9, 2016) и Чада (5, 1996).

⁸ Реч је о уставима: Кубе (чл. 4 ст. 2 Устава из 2019), Венецуеле (8, 1999), Гвајане (6, 1980) и Хаитија (4-2, 1987).

⁹ Устави следећих држава наводе назив химне: Бангладеш (чл. 4 ст. 1 Устава из 1972), Вијетнам (13.3, 1992), Индонезија (36Б, 1945), Кина (141.2, 1982), Лаос (113, 1991) и Северна Кореја (171, 1972).

¹⁰ Ово важи за уставе: Албаније (чл. 14 ст. 4 Устава из 1997), Литваније (16, 1992), Мађарске (1.3, 2011), Малте (4, 1964), Молдавије (12.4, 1994), Пољске (28.3, 1997), Португала (11.2, 1976), Румуније (12.3, 1991), Словачке (9.4, 1992), Словеније (6.3, 1991), Србије (7.4, 2006), Турске (3.3, 1982), Француске (2.3, 1958) и Црне Горе (4.2, 2007).

¹¹ Занимљиво, реч је о *Другом анексу* појединачних устава: Бутана (2008), Кеније (9(2)„а“, 2010), Камбоџе (1993), Непала (2015), те Трећем анексу Устава Шри Ланке (1978).

¹² „Државна химна Афганистана биће на паштунском језику, уз помен „Бог је највећи“ и навођење имена племена Афганистана“ (чл. 20 Устава из 1994); „Застава, државна химна и грб Ирака биће уређени законом на начин којим се симболизују саставни делови ирачког народа“ (чл. 8 ст. 1 Устава из 2005); државни симболи, укључујући химну, „одражаваће историјске традиције, визију и тежње, јединство, правду и дух монголског народа“ (чл. 12 ст. 2 Устава Монголије из 1992).

¹³ Алжир (чл. 5 Устава из 1996), Бангладеш (4.4, 1972), Венецуела (156.3, 1999), Гамбија (3.2, 1997), Екваторијална Гвинеја (4.5, 1991), Еквадор (2.1, 2015), Ел Салвадор (64, 1983), Еритреја (4.2, 1997), Есватини (3.1, 2005), Етиопија (4, 1995), Индонезија (36Ц, 1945), Источни Тимор (14.2, 2002), Јемен (155, 1991), Казахстан (9, 1995), Катар (3, 2003), Киргистан (11.1, 2010), Лесото (4, 1993), Либија (2, 2011), Мауританија (8.2, 1991), Мексико (73.XXIX-Б, 1917), Мијанмар (439.2, 2008), Мозамбик (299, 2004), Молдавија (12.5, 1994), Намибија (2. 2, 1990), Оман (4, 1996), Панама (6, 1972), Саудијска

ваја гласовима најмање две трећине чланова парламента.¹⁴ Према једном броју устава, химна се убраја у *симболе* државе, без навођења било каквих детаља на том плану. На америчком континенту, низ устава садржи овакво решење (које наликује на праву матрицу),¹⁵ а исто је (додуше, ређе) са уставима других држава.¹⁶ У последњој групи држава, национална химна уопште не представља уставну материју. То важи у случају пет држава на афричком континенту,¹⁷ 13 држава у Азији,¹⁸ те чак 20 држава на америчком континенту,¹⁹ 28 у Европи²⁰ и *свих* држава Океаније.²¹

3. БОРБА, РАТ И ОРУЖЈЕ У ДРЖАВНИМ ХИМНАМА

Државне химне имају „улогу индикатора једне културе“ и „одраз су идентитета и етичких вредности народа“.²² Компоненте које се односе на борбу, рат и отпор тлачитељима тек су једна од више од 20 учесталих де-

Арабија (4, 1992), Северна Македонија (4, 1991), Сирија (17.3, 2017), Србија (7.5, 2006), Уједињени Арапски Емирати (5, 1971), Филипини (XVI.2, 1987), Хондурас (7.1, 1982), Џибути (2, 1992).

¹⁴ Зеленортска Острва (8.3, 1980), Молдавија (12.4), Руска Федерација (70.1, 1993), Северна Македонија (5, 1991), Украјина (20.5, 1996).

¹⁵ Овако је прописано уставима: Боливије (чл. 6 ст. 2 Устава из 1999), Бразила (13.1, 1988), Чилеа (13.1, 1980), Доминиканске Републике (30, 2015), Еквадора (2.1, 2015), Ел Салвадора (64, 1983), Никарагве (13, 1987), Панаме (6, 1972), Парагваја (139.1.3, 1992) и Хондураса (7.1, 1982).

¹⁶ Ради се о уставима: Источног Тимора (чл. 14 ст. 1 Устава из 2002), Казахстана (9, 1995), Киргистана (11.1, 2010), Словачке (8, 1992), Папуа Нове Гвинеје (3.1, „е“, 1975), Таџикистана (3, 1994), Туркменистана (22, 2008) и Узбекистана (5, 1992) и Украјине (20.1, 1996).

¹⁷ Реч је о уставима: Египта (2014), Гане (1992), Либерје (1986), Малавија (1994) и Маурицијуса (1968). У Уставу Нигерије из 1999. наводи се да грађани имају обавезу да, поред осталог, поштују државну химну (чл. 24 т. „а“), а слично је прописано уставима: Бутана (8.6, 2008), Индије (51А. „а“, 1949) и Малдива (67.1 „и“, 2008). Државна химна подлеже „правној заштити“ (Пољска, 28.4, 1997).

¹⁸ Устави „ћуте“ о химни у: Бахреину (2002), Брунеју (1959), Ирану (1979), Јапану (1947), Јордану (1952), Јужној Кореји (1948), Кувајту (1962), Либану (1926), Малезији (1957), Пакистану (1973), Палестини (2003), Сингапуру (1963) и Тајланду (2017).

¹⁹ Ради се о уставима: Антигве и Барбуде (1981), Аргентине (1853), Барбадоса (1966), Бахама (1973), Белиза (1981), Гватемале (1985), Гренаде (1973), Доминике (1978), Јамајке (1962), Канаде (1982), Колумбије (1991), Коста Рике (1949), Перуа (1993), Светог Винсента и Гренадина (1979), Светог Кристофера и Невиса (1983), Свете Луције (1978), Сједињених Америчких Држава (САД; 1788), Суринама (1987), Тринидада и Тобаго (1976) и Уругваја (1830).

²⁰ То су устави: Азербејџана (1995), Андоре (1993), Аустрије (1920), Белгије (1994), Белорусије (1994), Босне и Херцеговине (1995), Бугарске (1991), Грузије (1995), Грчке (1975), Данске (1953), Естоније (1992), Ирске (1937), Исланда (1944), Италије (1947), Јерменије (1995), Кипра (1960), Летоније (1992), Лихтенштајна (1921), Луксембурга (1868), Монака (2002), Немачке (1949), Норвешке (1814), Финске (1999), Холандије (1815), Хрватске (1990), Чешке (1993), Швајцарске (1999) и Шпаније (1978).

²¹ Референтни су устави: Аустралије (1901), Вануатуа (1980), Кирибатија (1979), Маршалских Острва (1979), Науруа (1968), Новог Зеланда (1852), Палауа (1981), Самое (1960), Соломонских Острва (1978), Тонге (1875), Тувалуа (1986) и Фиџија (2013).

²² Nforbi et al., “Hymnes nationales en langues nationales et promotion des vertus éthiques pour un vivre ensemble serein”, 10.

лова државних химни и чине близу једне четвртине садржине текстова химни.²³ Ипак, насилни садржај државних химни стекао је међународни реноме. У химнама се помињу: „бојно поље“²⁴, „битка“ или „борба“²⁵, позив у борбу²⁶ (која доноси „победу или смрт“)²⁷, „опасна борба“²⁸, „јуначка борба“²⁹, „тешке битке“³⁰ и „бојеви“³¹, „најстрашнија борба“³², али и „крв“ проливена за слободу и независност³³ („крвава застава“),³⁴ „осакаћена и рањена“ земља,³⁵ те „непријатељска паљба“.³⁶

Борба укључује и супротстављање противнику у чијим су редовима „свирепи војници“, који пристижу „да пресеку грла наших синова [и] пријатеља“, према рефрену химне која „позива на одбрану територије од уједињених монархија Европе“.³⁷ У једној се химни – не израелској – помиње и холокауст (*el holocausto*), вероватно као оцена сразмере жртве положене за стицање независности.³⁸ Текстови државних химни упућени су и „егзогруппама, попут других земаља и грађана тих земаља“.³⁹ Они познају још и „ехо напада“,⁴⁰ „свету химну борбе“⁴¹ и „дане борбе“,⁴² а „лица нових првака као да је лично Марс охрабрио“.⁴³

²³ Radu Silaghi-Dumitrescu, “Topics in National Anthems”, *Journal of Language and Literature*, Vol. 20/2, October 2020, 288-306, 291-294.

²⁴ Химна Азербејџана (7. и 8. стих; у даљем тексту рада, овакво навођење биће изведено по следећем примеру: Азербејџан, 7-8), Алжир, 29, Вијетнам, 9.

²⁵ Албанија, 16, Гвинеја Бисао, 10-12, Замбија, 4, Колумбија, 37, Либија, 11, Мексико, 28, Намибија, 1, Нигерија, 5, Република Конго, 16, Северна Македонија, 3-4, Србија, 29-30.

²⁶ Куба, 1. „Удружимо се у кохорту (*coorte*)“, позива 1. стих рефрена химне Италије.

²⁷ Гватемала, 1-2. стих рефрена (сличан текст садржан је у: Румунија, 16 и Лаос, 13-14).

²⁸ САД, 6.

²⁹ Буркина Фасо, 6-8.

³⁰ Гватемала, 21-24, Уругвај, 3.

³¹ Данска, 7-10.

³² Литванија, 3-4.

³³ Азербејџан, 3-4, Алжир, 2, Белизе, 5-6, Бенин, 1-3, Грчка, 31-32, Еквадор, 12, Камерун, 1-3, Колумбија, 11-12, Малезија, 1-2, Мексико, 3-4. стих 1. рефрена и 1-4. стих 2. рефрена, Намибија, 4, Непал, 4, Нигер, 11, Палестина, 1-3, Туркменистан, 6, Уједињени Арапски Емирати, 11.

³⁴ Литванија, 3-4, Француска, 4. Налик томе, „крв браће која је проливена“ по застави помиње се у: Никарагва, 3-4.

³⁵ Бурунди, 4.

³⁶ Кина, 7.

³⁷ Paul Bacot, Valérie Bonnet et François Genton, „Chanter le collectif: L’hymne ou l’identité partagée”, *Mots: Les langages du politique* 124/2020, 9-23, 12.

³⁸ Еквадор, 11.

³⁹ Perreault, Falardeau, Guèvremont, “Au nom de la relation: Le cas des hymnes nationaux”, 91.

⁴⁰ Португал, 19-20.

⁴¹ Сао Томе и Принципе (1. стих рефрена).

⁴² Србија, 21.

⁴³ Аргентина, 11-12.

Наравно, где је борба – ту је и рат, а химне доследно следе ову логику. Оне нужно имају призвук „ратног марша“,⁴⁴ а кроз њих провејавају „идеје освете и демонстрације моћи“.⁴⁵ У химнама се помињу: „рат“,⁴⁶ „ватрена ратна застава“,⁴⁷ „наше победничке трупе“,⁴⁸ односно „ратници“,⁴⁹ „војници“,⁵⁰ „борци“⁵¹ и „јунаци“,⁵² али и „величанствени ратници“,⁵³ „храбри ратници“,⁵⁴ те „војници домовине“⁵⁵ и њени „браниоци“.⁵⁶ Аутор покушава да говори у име читавог народа којем припада када вели: „Живећу као ратник, остаћу ратник и умрећу као ратник док ми не буде враћена моја земља“.⁵⁷ По сродном приступу, када крену „у рат“, грађани су уједињени као „лав из дунгле“.⁵⁸ У химнама су места нашли још и „ратни поклич“⁵⁹ и „ватра и вулкан освете“.⁶⁰

У химнама се помиње *апстрактно* оружје,⁶¹ али, помало изненађујуће, и сасвим *конкретне* врсте наоружања. У њима се помињу: „мач“,⁶² „сабља“,⁶³ „секире“,⁶⁴ „штит“⁶⁵ и „Сципионов шлем (*l'elmo di Scipio*)“,⁶⁶ али и новија средства за ратовање: „пушке“,⁶⁷ „топ“,⁶⁸ „ракете“ и „бомбе“.⁶⁹ Користећи се помало тривијалном терминологијом, химне знају и за „буку барута“⁷⁰ и „наоружане врле“ хероје.⁷¹

⁴⁴ Rueda, “L’hymne et le drapeau : des symboles de l’Etat en droit comparé”, 87.

⁴⁵ Perreault, Falardeau, Guèvremont, “Au nom de la relation: Le cas des hymnes nationaux”, 93.

⁴⁶ Аргентина, 23-24, Мексико (1-2. стих рефрена).

⁴⁷ Доминиканска Република, 27-28.

⁴⁸ Куба, 17.

⁴⁹ Аргентина, 71, Вијетнам, 1, Нигер 8, Палестина 1, Сао Томе и Принципе, 5.

⁵⁰ Алжир, 8, Јордан, 8-9, Француска, 29.

⁵¹ Ангола 13-14.

⁵² Литванија, 2, Малезија, рефрен, 1-2.

⁵³ Француска, 33..

⁵⁴ Боливија, 9-11.

⁵⁵ Судан, 1.

⁵⁶ Тунис, 1. стих рефрена.

⁵⁷ Палестина, 11-12.

⁵⁸ Либан, 6.

⁵⁹ Мексико, 1-2.

⁶⁰ Палестина, 1-3.

⁶¹ Албанија, 9-10, Белизе (1. стих рефрена), Колумбија, 37, Куба, 16, Либија, 4, Палестина, 5, Португал, 1. стих рефрена, Сенегал, 1. стих 3. рефрена, Француска, 1. стих рефрена.

⁶² Афганистан, 3, Гватемала, 12, Ирак, 22-23, Либан, 2, Пољска, 3-4, Сенегал, 13.

⁶³ Словачка, 19.

⁶⁴ Норвешка, 17.

⁶⁵ Колумбија, 37-40.

⁶⁶ Италија, 2-3.

⁶⁷ Вијетнам 5, Ирска, 10.

⁶⁸ Куба, 22, Ирска, 10, Мексико 3-4, Никарагва, 2, Португал, 5. стих рефрена.

⁶⁹ САД, 9-10.

⁷⁰ Алжир, 10-11.

⁷¹ Аргентина, 51.

4. ХИМНА КАО УТОЧИШТЕ НАРАТИВА ОТПОРА

Државне химне су „уклапале дељене идеје, вредности и историју у емоционални контекст, уносећи ове уједињујуће снаге у нову културу и стварајући националне идентитете у настајућим, револуционарним државама“.⁷² У текстовима химни помиње се „револуција снагом народа“,⁷³ а борци за независност били су „храњени живим извором Револуције“.⁷⁴ У борби против „непријатеља народа“, као најубојитије средство позива се слеђење „пута револуције“ (*caminho da revolução*).⁷⁵ Револуција се јавља као надахњујућа снага читавог народа,⁷⁶ а као поклич у химни појављује се слоган „Република или смрт“.⁷⁷

Посматрано у овом контексту, потпуно је разумљиво што је у текстовима химни значајно место остављено тематици подношења појединачне и колективне жртве за државу, односно нацију. То је стога што „заклињање на верност својој застави, служење својој земљи или борба за њу“ представљају „релационе показатеље који обликују национални идентитет грађана“, што „објашњава зашто су грађани спремни да бране своју отаџбину“.⁷⁸ Према једном тексту, „од рата се склања само онај ко је рођени издајник“, али „прави човек није застрашен, већ умире за [националну] ствар као мученик“, јер „храбрим се зове и доживљава почаст онај који се жртвује за отаџбину“, пошто ће „заувек бити упамћен као светац на земљи и под њом“.⁷⁹

У химнама се помињу и „мученици“,⁸⁰ чија „бука одјекује у уху времена“,⁸¹ док би грађани „радије спалили своју земљу“ него што би признали пораз,⁸² пошто им је допуштено да буду „голубице у време мира“, али морају да буду „ратници у време пожртвовања“.⁸³ Исто тако, памти се жртва претходних генерација које су допринеле националном ослобођењу,⁸⁴

⁷² Brodo, The Role of National Anthems in Constructing National Identities in the Atlantic World, 2.

⁷³ Ангола, 8.

⁷⁴ Буркина Фасо, 9-10.

⁷⁵ Источни Тимор, 9-10.

⁷⁶ Јордан, 6.

⁷⁷ Парагвај, 1. стих рефрена.

⁷⁸ Petteault, Falardeau, Guèvremont, “Au nom de la relation: Le cas des hymnes nationaux”, 93.

⁷⁹ Албанија, 5-8. и 21-24.

⁸⁰ Иран, 5, Јемен, 3, Јужни Судан, 13-15, Сирија, 14.

⁸¹ Иран, 5 (слично: Сирија, 14).

⁸² Норвешка, 29-30.

⁸³ Катар, 11-12.

⁸⁴ Ангола, 1-4, Белизе, 5-6 и 11-12, Бенин, 1-3, Венецуела, 5-8. стих рефрена, Зимбабве, 3, Литванија, 3-4, Намибија, 4, Нигер, 8, Руанда, 17-19, Румунија, 2, Туркменистан, 6, Централноафричка Република, 3.

које су заслужили поздрав „у пригодним стиховима сећања“,⁸⁵ а црвена боја у застави израз је проливане крви родољуба.⁸⁶ Спремност грађана за коначну жртву у корист заштите интереса отаџбине помиње се и у другим химнама.⁸⁷

Налик наведеном, у химнама се релативно редовно јавља и наратив одбијања потлачености. Ово је сасвим логично, с обзиром на то да бројне нације које су стекле самосталност настоје да је потврде „слично процесу кроз који пролазе адолесценти како би успоставили свој посебан идентитет којим би се разликовали од њихових родитеља и вршњака“.⁸⁸ Химне могу да буду „плод стваралачког процеса који наглашава често заборављене приказе историје земаља која је у великој мери уништена колонијалним наслеђем“,⁸⁹ и да служе као „тријумфална објава против сила зла“ које настоје да нову нацију задрже у потлаченом положају.⁹⁰ Као субјект овде се појављује народ одликован *херојством*,⁹¹ који одбија да живи у ропству⁹² и потлачености,⁹³ изричито се супротстављајући колонистима⁹⁴ и поручујући: „смрт тлачењу“ (*¡Muera la opresión!*)⁹⁵ односно призивајући „смрт, али не и срамоту“.⁹⁶

Тематски оквир борбе незамислив је без *страног непријатеља*. Њему, наиме, „нема места на нашем тлу“,⁹⁷ а суђено му је да му они који певају стихове химне нанесу пораз.⁹⁸ Пут „ка слави води преко тела наших непријатеља“,⁹⁹ а претња спољним противницима нације читава се и у дру-

⁸⁵ Малезија, рефрен, 1-2.

⁸⁶ Вијетнам, 4; Цибути, 6.

⁸⁷ Азербејџан, 3-4, Алжир, 23, Антигва и Барбуда, 2. стих рефрена, Аргентина, 3-4. стих рефрена, Боливија, 3-4. стих 2. рефрена, Египат, 6-8. стих рефрена, Ел Салвадор, 3-4. стих рефрена, Естонија, 9-10, Ирак, 11-13, Италија, 2-3. стих рефрена, Јерменија, 15-16, Куба, 4, Либан, 1, Мадагаскар, 6, Малави, 21-24, Малезија, 1-2, Мали, 7-10, Мауританија, 5, Мијанмар, 10, Нигер, 11, Парагвај, 5-6, Перу, 8, Тунис, 4, Туркменистан, 1, Уједињени Арапски Емирати, 11, Филипини, 20, Хондурас, 2 и 7-8.

⁸⁸ Keisha A. Mitchell, “Anthems of Hope to Ballads of Despair?”, *International Journal of Research in Engineering and Social Sciences*, ISSN 2249 -9482, Vol. 06 Issue 07, July 2016, 1-10: 1.

⁸⁹ Nforbi et al. “Hymnes nationales en langues nationales et promotion des vertus éthiques pour un vivre ensemble serein”, 9.

⁹⁰ Mitchell, “Anthems of Hope to Ballads of Despair?”, 3.

⁹¹ Бразил, 2.

⁹² Боливија, 3. стих 1. рефрена, Доминиканска Република, 35-36, Кина, 1, Парагвај, 3-4. стих рефрена, Того, 5-6, Уругвај, 2. стих рефрена, Црна Гора, 6-8.

⁹³ Гана, 7-8, Доминиканска Република, 5-6, Еритреја, 5, Либија, 3, Нигерија, 8, Чиле, 3-4.

⁹⁴ Екваторијална Гвинеја, 5-8, Либија, 15.

⁹⁵ Венецуела (1-2. стих рефрена).

⁹⁶ Сенегал, 3. стих 4. рефрена.

⁹⁷ Албанија, 12.

⁹⁸ Зимбабве, 4, Тунис, 15.

⁹⁹ Вијетнам, 6.

гим химнама¹⁰⁰ (нарочито ако се ради о „суровим непријатељима“,¹⁰¹ који ће „нестати као роса на сунцу“,¹⁰² односно „никада више неће (...) ступити стопом на (...) свете плаже“ земље химне.¹⁰³ Према једном стиху, „натерали смо твог непријатеља да пије горак плџусак, па није могао да се смири ни да се одмори“ и „опиремо му се где год да крене“.¹⁰⁴

У текстовима химни се помиње и *конкретан* непријатељ. Тако се алжирски народ „обраћа“ ранијим завојевачима следећом претњом: „О, Француско, време твог прекоревања је прошло и скончали смо га као што се затвара књига“.¹⁰⁵ Слична се колективна историјска сећања појављују и према шпанским колонијалистима: народи Аргентине су „снажним мишицама растргли арогантног иберијског лава (*ibérico altivo león*)“,¹⁰⁶ а кубански револуционари бодре своје сународнике речима: „Не плашите се свирепих Ибераца (*los feroces iberos*), они су, као сваки тиранин, кукавице“, чија је „империја заувек пала“, јер „Шпанија је већ умрла“.¹⁰⁷ Назнаке дивљења отпору предака шпанском колонизатору јављају се и у химни Парагваја.¹⁰⁸ Мађарске „заставе су на тврђавама које су некада биле у рукама дивљих Турака“ (*vad török*), односно „дивљих Отоманских хорди“ (*Ozmán vad népének*),¹⁰⁹ а, према аутору италијанске химне, „аустријски орао (*l'Aquila d'Austria*) већ је изгубио своја пера“.¹¹⁰

Коначно, у химнама се велича и позив на међународну солидарност у борби против одређених непријатеља. Као што је легендарна француска Марсељеза „морала имати и још увек има међународни домет“ (*une portée internationale*),¹¹¹ одређене нације позивају се у својим службеним свечаним песмама на *марширање* бораца нације „у солидарности са потлаченим народима“,¹¹² односно на „нашу браћу која су страдала на пољу части, ослобађајући Африку“.¹¹³

¹⁰⁰ Боливија, рефрен, 1-2, Ирак, 28-30, Јерменија, 11, Либија, 2, 7, 9 и 16, Луксембург, 25-28, Малави, 3, Мали, 7-10, Мексико, 5-8.

¹⁰¹ Румунија, 4.

¹⁰² Украјина, 3.

¹⁰³ Филипини, 7-8.

¹⁰⁴ Мауританија, 9-11.

¹⁰⁵ Алжир, 15-16.

¹⁰⁶ Аргентина, 57-58.

¹⁰⁷ Куба, 9-10. и 12-13. Шпанске снаге окарактерисане су као „кукавице“ још једном (циник би рекао: за сваки случај) и у 19. стиху исте химне.

¹⁰⁸ Парагвај, 1. строфа.

¹⁰⁹ Мађарска, 22. и 33-3.

¹¹⁰ Италија, 35-36.

¹¹¹ Vacot, Bonnet, Genton, 14.

¹¹² Ангола, 13-14.

¹¹³ Гвинеја, 4.

У контексту истраживања спроведеног у овом раду помало изненађујуће делује чињеница да неке химне изражавају *жаљење због рата*. Тако, „ратна превирања јучерашњице и ужасна галама рата данас су замењени, у складној супротности, слатким песмама о миру и јединству“,¹¹⁴ док држава, „водећи суров рат против рата (*guerra a la guerra*), своју срећу налази у миру“,¹¹⁵ који је предмет љубави грађана.¹¹⁶ Даље, „наши очеви борили су се једног дана, пламтећи родољубивим жаром, успевши да те без крваве битке поставе на престо љубави“,¹¹⁷ а „не непријатељ, већ сусед биће странац“. ¹¹⁸ Посебно аутентично на овом плану делује молба вишим силама да спрече *управо* насиље: „Боже благослови наш народ, заустави ратове и патње“. ¹¹⁹

5. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

У уставним документима химне су убројане у националне симболе, али се у њима наводе тек њихови наслови. Права анализа садржине химни остварива је тек након употребе метода упознавања са њиховим конкретним текстовима, садржаним у подуставним (вануставним) оквирима. Поред осталих садржаја – оних који за предмет имају испољавање оданости држави и нацији, различите културолошке, религијске, географске и друге симболичке референце – у значајном броју химни наилази се и на наратив борбе, пружања отпора завојевачима и колонизаторима, те заклињања на подношење жртве у циљу одбране независности државе, укључујући и ултимативну жртву – полагање живота на олтар отаџбине. За аутора овог рада, ово је сазнање уистину изненађујуће. Након свих историјских (па и врло недавних и – још важније – актуелних) искустава са међудржавним сукобима, забрањених темељним међународноправним оквирима, као и са грађанским ратовима, могло се очекивати да је присуство насиља у химнама ретко, сведено и упућено само на давни период изградње државе и њене одбране од разних непријатеља.

Супротно овоме, текстови химни преплављени су позивањем на оружје, упућивањем грађана на бојиште ради одбране заједничких вредности или, једноставно, територије државе, као и зарицањем да ће нова поколења следити пут славе достојних предака који су се, у древна или новија доба,

¹¹⁴ Боливија, 5-8.

¹¹⁵ Ел Салвадор, рефрен, 7-8.

¹¹⁶ Тајланд, 6.

¹¹⁷ Гватемала, 15-16.

¹¹⁸ Словенија, 7.

¹¹⁹ Јужноафричка Република, 5-6.

борили да својим потомцима обезбеде и сачувају слободу, плаћену крвљу. Аутор у раду покушава да укаже на то да су текстови актуелних химни држава широм света испуњени садржајем који, на изричит или имплицитан начин, позива на коришћење насилних метода ради очувања суверености и слободе.

ЛИТЕРАТУРА

1. Paul Bacot, Valérie Bonnet et François Genton, „Chanter le collectif: L’hymne ou l’identité partagée”, *Mots: Les langages du politique* 124/2020, 9-23.
2. Ана Ђорђевић, „Разматрање односа између музике и колективног идентитета из угла културне психологије музике“, *Етноантрополошки проблеми*, 15(3)/2020, 899-915.
3. Keisha A. Mitchell, “Anthems of Hope to Ballads of Despair?”, *International Journal of Research in Engineering and Social Sciences*, ISSN 2249 -9482, Vol. 06 Issue 07, July 2016, Page 1-10.
4. Emmanuel Nforbi, François Feudjio, Ngwang Sule Johnson, Ernest Njifon, Chanceline Matchoupou, “Hymnes nationales en langues nationales et promotion des vertus éthiques pour un vivre ensemble serein”, *Journal of Advance Research in Social Science and Humanities* (ISSN 2208-2387), 9(6), 9-18. <https://doi.org/10.53555/nnssh.v9i6.1631>.
5. Stéphane Perreault, Marie-Chantal Falardeau and Jeanne Guèvremont, “Au nom de la relation: Le cas des hymnes nationaux”, *Théologiques*, Vol. 26/ 1 (2018), 83-103, <https://doi.org/10.7202/1062063ar>.
6. Frédérique Rueda, “L’hymne et le drapeau : des symboles de l’Etat en droit comparé”, y: “Les symboles de la République. Actualité de l’article 2 de la Constitution de 1958”, PUSS, Toulouse, 2013 (ed.: Frédérique de La Morena), 81-99.
7. Radu Silaghi-Dumitrescu, “Topics in National Anthems”, *Journal of Language and Literature*, Vol. 20/2, October 2020, 288-306, doi: 10.24071/joll.v20i2.2541.
8. Paul Bacot, Valérie Bonnet et François Genton, „Chanter le collectif: L’hymne ou l’identité partagée”, *Mots: Les langages du politique* 124/2020, 9-23

VIOLENCE IN THE TEXTS OF NATIONAL ANTHEMS

Vladimir Mikić, PhD¹²⁰

Institute for Comparative Law, Belgrade

Abstract: *Anthems of countries around the world are based on messages that are dedicated to construct various forms of self-identification of either the entity of citizens, or the dominant people. Nevertheless, a significant part of the themes covered in anthems directly concern the narrative of war, struggle, liberation and rebellion against historical or potential oppressors. As one of the indisputable state symbols recognized by constitutions, anthems contribute to the recognition of at least symbolic points of internal identification of the sovereignty holders. Emphasizing the above-mentioned part of the narrative of the official state songs' texts might serve to provide a deeper insight into the symbolic attitude of states towards issues of violence, which necessarily includes a call to eliminate various enemies and to defend the country at all costs, with frequent references to historical examples of heroic struggle against invaders.*

Texts of national anthems of numerous countries was analyzed in the paper, with the aim of examining what kind of language formulations appear in the context of the fighting aspirations of the people, citizens, or countries as a whole, usually dressed in patterns of a just and defensive warfare. The paper examines to what extent the reference to the national anthem as a state symbol represents explicit matter, but also in which way struggle, war, weapons, resistance, opposition to invaders and calls for sacrifice for the purpose of defending national independence appear in anthem texts.

Key words: *National anthems; Violence; Constitutional matter.*

¹²⁰ Research Associate. v.mikic@iup.rs.